

հասցէ, առեք ի ձեռն զգոյժու չարեաց եւ կդիցին ի ձեղ իրեւ զարեալ ազելունս, պատկոնեցէք ի նու զհամբաւ իրեւ զերուն եւ ձգեցէք ի որու որդուն 800 ի նուատակ, այլ ոչ յաճմիեցը պատուիրել է ծանր, քանի տաւաւել եւս գիտեք գուռ զարին քան զիւ։

Պատաստեցաւ սատանայ զաւրաւք իւրովք, եւ էջ հաց ի մէջ զատերաբմն, որոյ նման է գաւ- 300 լուսնի իւր Յուդայի աշակերտի իւրոյ, որ ժողովեց ի վերց Տեառն մերց զունդու զայցողացի։ Բայց զարութիւն Տեառն սատանայ ի նոսա եւ զունդ յետ յետ եւ զարին զետեսն ոյն զարութիւն եւ զոլցացց զատերան երթալ յետու զաւրութեամբ ի ծանրակ նորա։ Սմանցաց սատա-

310 նայ եւ Յուդայ եւ կործանեցան գեւքն եւ խաչա- հանունքն։ Յաթզանց Տէր մեր իրեւ զատերաուք եւ պակիցն։ Յոր իրեւն զարթուն մասնուն մարտուն ընդ աշակերտի աջը եւ Յուդայ աշակերտուն սուս մարտեան ընդ Տեառն մերց ծնմա-

315 րիտ վարդապահնեն, բայց յանութ եղեւ յերկորին մասին, զի նման վայիէլ ամաթեան է նախատարի։ Սմանցեաց սատանայ եւ Յուդայ աշակերտ իւր և Առաքինցաց Տէր մեր եւ Յոր նահատակ իւր։ Այլ զայուամնայն զալիսզաւուսաւուսաւուսի ուղին զի-

320 րոր Յոր եւ զար կանանակութիւն մերու յայտ- նելու ի ճշմարտէն, այլ բայ ավոլութ եւս իւր իւր մասուակէ ի գործ արդարութ եւս եւ սկսան ըն- թամանաւ կողմնակից ք ձախուն։

[Այս պարու է դիմութ թէ ուստի եր ազգաւ 325 Յոր որ այնպիսի հաշակաւոր անուան արժանի եւ- զեւ։ Հետ սի ցեղէ իւսուայ, որդուց նահատակ, եւ յառաջ եր անուն նորա Յորար, եւ առեալ իրն

արարացից ծնաւ որդի, որում անօն էր նովի եւ հայր Յորարացի որ է Յոր Զարեհ, որդի որդուց եւ անուն բարեկամցն Երայ եւ-

330 անուն եւ մայր նորա Յորարացի, եւ էր նու երրորդ յԱրտահամեւ, եւ այս են թագաւորութ որ թագաւորութիւն յԱրտահամեւ, յԵրայ եւ անուն բարեկամցն Երայ եւ-

335 նորա Դենորայ, յԵրայ նահատակայ Յորար որ է Յոր, յԵր նորա Ասուն, որ էր զարավարութիւն Քերէն թեմացաւոց, յԵր նորա Վգագ, որդի Բարովկայ որ Կատորեաց զՄարգար ի գատիմ Մովիրուս եւ անուն բարեկամցն Երայ եւ-

340 լիփա, Բաղգասա, Ասվիմար արբայ, եւ գրեաց զամե- նայն առաքինութիւն Յորայ եւ զատերապակն Մովիրուս մարտարի ՈՒ նախատի անուն եւ առաքինութիւն Յորայ վաս առնձն հատուայ, որին եւ ոչ անուն Արուսամու վաս բազմեացուն եւ ոչ Անլիքնեւ-

345 գէկ վասն Քանանու, նոյնպէս եւ ոչ Յոր վասն եւ գովմանցեցուն, որին յամենայն աստուածաշաւնչ դիր Նամերեւութիւն Յորայ ըստ այնմ զհամերեւու- թիւն Յորայ լուարութ եւ զատարացմ Տեառն տե- սէք։ Առանձնն ենուան ի պատերազմ ընդ Յորայ եւ

350 յաղնեցա, ընդ Տեառն մերց եւ կործաեալ ի Տե- առան իսիսան առաքելութ Տեառն մերց եւ ան- նայն որդուց աւազանին, յորոց փառաւորի ամենա- սուրբ Երրորդութիւն, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտանս յաւիտենից ամեն։

Հրտուկ Հ. Ա. ՎԱՐԴԱԽԱՄԱՆ

ՅՈՒՅԱԿ ՀԱՅԵՐԻՆ ԶԵՐԱԳՐԱՑ ՆՈՐ-ԲԱՅՑԱՋԷՏԻ

Ըստակ Ձևագրուց Մ. Աստուածածին մոյր հկե- ղացոյն։
(Ըստակ Ձևագրուց Մ. Աստուածածին մոյր հկե- ղացոյն)

33.

ՅԱՅՈՒՄԱՒՐԻ ԻՐԵ

?

Այս Յայումաւուրը երկու տարբեր ձեռա- դիրներու միլութենէն կազմուած է, յալորդ քննու- թեամու մէջ գերութեան համար առանցքէ առա- ջնու կոչենք Ա, իսկ երկրորդը Բ։

Թռութք 633, որու Հ 2-53 և 500-533, ինչ Բ' 55-499, - Մօնութուն 37×26×13 սմ.:- Կոռո- թուն երկուն, ինքանակից՝ Ա 25×8 սմ., Բ 28×8 սմ.:- Գրայ բուրզիր. Թանաց սեւ, վերափառ- սկանատողին սպազմակութիւն է առաջաւու։

335. AB. Դէնորայ: -- 337. B. Բայուզ- գա: -- 343. B. Որդիս եւ անունն: -- 345. A. գովմանցեցուն: -- 348. A. զհամերեւութիւն: -- 349. A. առաքին: -- Վերջաւ որութեան մասին մեծագուն կը տարակուածիմ։

ուզգեց: -- 335. AB. Դէնորայ: -- 337. B. Բայուզ- գա: -- 343. B. Որդիս եւ անունն: -- 345. A. գովմանցեցուն: -- 348. A. զհամերեւութիւն: -- 349. A. առաքին: -- Վերջաւ որութեան մասին մեծագուն կը տարակուածիմ։

2

կաթսասա փայտ, արգէն բորբուած: - ՄԱԿԱՆԱՍԹԸՆԱՑ ՊԱՀԱՎՈՒՆԵԿ ՀԱՅ: - ՀԱՆԴԱՍՄԱՆԱՐ Ա ին ու Թափթփաս, Բ բաւական սոր: - ԳԻՇԱՐՄ ԹՈՒԿՄ ՀԱՅ: - ՀՈՒՍՄԱՑԱԳԻՇՈՒՐԼ Ա յաջոր նու, Ե միջակ. Ե պասկեններ յարի, իսկ Ա ուժի զիմեցիկ և նուու նկառներ: - ԳՈՒՇ Թորու որ պրած ու ծաղկած է Ա ձնադրօս, իսկ Արխանակէս եւ իր աշակերտ Վարդունան սարկաւած զատ նն Ե ծնազրը: - ԱՌԵՑՈՂ Ա Եղիշանէնէ Եղիշ աւ Թուական անծանօթ:

Նոր վկաներէն կը պարուանէք ինչ որ հայոդ թու ՅՆ, կը պահին միայն Աւագ, Յովհաննէն, Թամար եւ Խաչատր Գորգուեցիք, բայ այս նորագյուն է Յինոր Վանեցի († 1418):

ԵՒՏՍԱԿԱԿԱՎՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ եւուս շառ են եւ ամէն զիտ վերջ. մայ կը դնեմ հանահ անմէն իմաստաբը եւ յետոյ իւրա ոյս կոտրելը որոնք որեւէն եւ աւելիկութիւն կը պարուանէն:

Ա, Էջ 8. Քն. մեծ ողորմեա ուսացաւք նր բուրասաններ յայտնայի, եւ հարի իւր վանական քիչ: Եւ մարտ իւր արզակ. եւ քուեցն ափինը եւ այլոցն: Եւ աթին յան եւ նուու արեան մերձաւոց, եւ գրացիք թու ծաղկացիք եւ ծննազոց եւ կորդուզոց եւ լուզնց ամէն: (այլ զբէ) Եւ գութին ոյս:

Էջ 12բ. Զայտնէս քն յիշն յիշնէս եւ զիտաստը սոնչիք:

Էջ 22ա. Զայտննէս առաջնորդ եւ զգաւիթ քն զայցզ: Եւ շնչարտեա քն յազմ: Յու յիշնէք:

Էջ 40ա. Քն ան ողորմեա յայտնիս առաջնորդ եւ սկիթ քիչ ամէն:

Էջ 50ա. Այսուն տի՛ յիշնիս եւ արիննորդ եւ պարնին ամէն:

Էջ 50ի. Զայտնն քն եւ զբութըն զտիկնն եւ զարդնն յիշնէք թ ոք աղաթու մէր:

Էջ 52ա. Է՛ք աղորմեա յիշն քիչ, եւ կարդուզոց եւ ուսացու: Եւ քրիթ թու մէր:

Այլ յիշաստիկութիւններ բաւառ դրէն են: Չեւ սաքին յետոյ անցեա Ե Աւորուութիւն. որ սարոն լուսածքներուն մայ կը յիշէ զիմէլ իւրա անվարժ գրչու: անէնէն ընդարձակն է տառ մէ՛:

Էջ 41ա. Յետի ըստացոյն միրաւաւուուն եւ իւր կորակիցն լաթիստանին (փլա պայտէն փե. լաթիստ, լաթոն) որդոցն զուրաթին ո՞ր էսէփին (էջ 44 տի՛ յուսէփին) ամբոն զարուիք (Էջ 44ը խարյուն) մարտին իւր արբան մերձաւորց մեծի եւ փոքր նմ փաք յայտնան ամէն:

Էջ 68ը աւերտան նն Տէր Յովլէփի կին ու որդիննը. Ա. . . աշ էսէփին եւ կորակիցն խանիփային եւ որդոցն փիրուլին (Էջ 51ը իւր փիրուլին) եւ այսիպին մաթասին եւ այտէփին եւ յայուուլին (Էջ 61ը յակորնին) եւ մայ արան մերձաւորց մեծի եւ փոքր առ հասարակ ամէն:

Միրաւաւուուն յետոյ Ա Յայսաւաւուուն անցեր եւ որի Տէր Յովլէփի ձնաք, ինչդէն կը յիշուի որինակ էջ 5 բ աս-ըին յաւանցքին ըլոյ. յետի ըստացոյն աշ էսէփին, իւր կորակիցն խանան:

Ա Յայսաւաւուուրին պլ յիշաստիկութիւններ են.

Էջ 15ը. ԱՌ ողորմի հարախանին հօն միջայ- շանին որդուի յամակի:

Էջ 15ը-16։ Ես սեթ արեւես զիր ուն այ յօվանիս որ յատակի ի հար տարի թու ոյլ թու կթ (2 բառ կորուած): մարդ խառնի, յերց ժազովն նորման ենիք ու այս որդոց որ յայ զիր կը կը իմ զին հայ յիս հասու այլ ու ուս գաւ ինչ:

Ե Յայսաւաւուուրին ամէնէն իւրական յիշատա- կարան է Էջ 34։ “Որց աղօթիքն որդորի ք սուա- յուզ. Պարին. ամեւունյի միթթաւիստին. Եւ ծնուաց յար իր(բ)ախուն, մըր խառուանցն, որդոցն, գոզին յահանին հարծերին մարտանին հուռուավին թուներին. աղամին. հասանին. Եւ Պարանանին (այլուր Պարան- նանին). փալուրին կորցզ:

Լայսուցիւ տեղեկութիւններ կը պարուանէն հնեսեւեանիրը:

66. . . Թօսներոյն, աղամին. հասանին: գոս-կը, փալուրին. Պարուանանին. Եւ եղելի գուցիս: Էջ 63։ . . . Պարին որդոցն, գոզին, յահա- նին. Պարին. հանգուցն: Աղամին. ընթից յ: Էջ 65։ . . . Թօսներոյն, աղամին, ինցին Պա- րուանանին. Եւ վարդանան զրիս:

Էջ 76ր. . . արիստահն գրչ: հսկուոր եւ մարմանոր ծնուզի:

Էջ 107ա. Պարին կէնց միթթաւուուն, եւ որ- դոցն. Գոզին. կնոն մարտանին. որդոցն Աղամին. եւ Պարու- անին յահանին կենակին. հուռուավին հուսա- նին. հանգուցն աղամին:

Էջ 298ա. Որ ողորմի քն զոցին եւ տիրուհյու մարտանին. յահանին:

Էջ 320ը. Որ ողորմի քն հանգուցեան Պարին. որ սացաւ զու եւ ամ ար՞ն:

Էջ 322ա. Պարին. Եւ ամուսնին. Միթթաւիստին եւ աւագ որդին. Յոհանին. Գոզին. հարսներն . . .

Էջ 336ա. . . մանաւանդ Պարին. Միթթաւուու- թին. Գոչէն, յահանին. եւ գուցին արիստահնին:

Էջ 364ը. . . յահանին յի կողասին հուռուավին, եւ որդոցն աղամին. հասանին եւ զստերց փալուրին. պարուանան. փիրուլուն (Էջ 427 եւ 440ու փարզաւու):

Էջ 366ը. Որ ողորմի զարին . . . եւ զստերց իսանուին. խաթունին. իւր զստերցն թամանին:

Էջ 379ը. Պարին . . . եւ թօսներոյն աղամին. հասանին. զուուին:

Էջ 401ա. . . թէ համի՞ զիս ՚ի մարտի զ. կարույ եւ վարդանան. տառապեան մեղա. միկու յիշնան:

Էջ 456ը. . . Եւ զտառապեալ. գծոզ. Ար- դանանին. եւ մանաւանդ զարսին իւրա. նազուսանին. յիշնէք. եւ շան աշխատանք ունէր ՚ի զի մեր. եւ ամ արեսն մըրէ:

Էջ 468ը. Պարին ամուսնին միթթաւիստին. ո(ր)- գոզին գոզին, եւ ո(ր)գին որա. աղամին. եւ զիրուեն. Յոհանին ո(ր)գին հասանին. փալուրին. Պարուանան:

Էջ 469ը. . . մանաւանդ ողորմի անք թու- պեանին որ մզ անչուից մեծ ու անմահան ճանափին արժանի արասին:

Էջ 478ա. . . մանաւանդ ողորմի անք հոգեւո- քոյր Անրուանին. կորդապողաց եւ ողուին:

Եջ 491թ. . . եւ մանաւոնք եւ կմ՝ տառապանակը լարդանան, զաշակիրս գիղոցիս։
Եջ 491թ. . . հասուամին, փալսթին, եւ զաշակիրս, վարդանան գծոցի։

Կերեաց թէ Յ Յայումաւուրքին գրաթեան
ընթացքին մէջ մասն է ստացող Ղարաբահ ուստի որ-
դիք Քաջազն և Առաջն գրքին ուշ գարձո՞ւն են. այս-
պէս որ Եղբակն մայն ասունց մեռն է Կը լիւսի իրքու-
ստացոց. Ա Եղբակն ստացոց մէ՛ Եղբակ որ իր ան Ներ-
հնդ ուշը աւանձին կապայս Ծղթիկով Փակցացած է
Հին յիշտակութեան վրայ, այս է Էջք 410. 412, 413.
414 և 415. «Որ ոդրո՞ւ ըստացոցի գրչոց. մէ՛տի Եղբա-
կն են Եղբակն մէլքանին եւ որդոցն պապէին եւ ամ-
արեան առուու»:

Օտար տգետ գրչէ մըն և էջ 75թ սեռ արդիւ
ալի՛ հըպղպեռ (միացեալ մի ասզո՞ւ անընթեռնի):

34.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒՐԳ

9

ԹռՈՒԹՔԻ 595 (գրուած է 593, ասց 246, 509
եւ 572 թվ) : — ՄԵԾՈՒԹՔԻՆ՝ $40 \times 26^{2} 12$ մ² : —
ԳՐՈՒԹՔԻՆ ՎՐԱԲԻՆ՝ կը պարանցւու ՀՀ 8 \times 8 մ² : — ԳԻՐՄ
ՊԵՐՈՒՅՆ : Թանաք սել, վարսապես, սկզբանակից
ու պայմանակից կարմր, ապաշող . տղ՝ 34-87 : —
ՆԻԿԻ հասա Թուփե : — ԿԱՆԿՈՆ կաշառակ փայտ :
ՄԱՍԱՑՈՒՅՆԵ զարգուսան չկայ : — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ
կարմ երթուղարձ. սկզբ ան Սելիքը ան Վաթիքած ու
պատուած, վիշտն պական : — ԴԱՏԸՆ ԹռՈՒԹՔ չկայ :
— ԼՈՒԽԱՑԱՑՄԱՆԴԻՆԵՐ միար ուրուազգու. պատկեր
չկայ : — ԳՐՈՒ ՄԵԾՈՒԹՔՆ երց ու 1-22 թօթիքը
արտաքից յառի մասաց յանձնե՞լ է իր անքսուն
ՄԹԱՆԱ քանամին : — ՏԵՐՈՒ Մահտեր Պարոն Դա-
կիթ, յառ որդին Սավաննէս եւ Խաչատրո : — ՏԸՆ
եւ Թուպան այսոյս :

Նոր վկաներէն ունի ինչ որ թիւ 32 Յայս
մաւուրըք. Կը պակին Յօվհաննէս Թէոդորոս, առ
և լի են Եղիսաբէթ խառարաստայ ըստ այսմ նոռ
բացոյնն է Յիմոր († 1418):

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ Խիստ շատ են եւ
չինչ կարգի կը բաժուիք.

1. Առաջին ստացող Մահաեսի Դաւիթի յիշատակութիւնները, ինչպէս՝

Է լ ջ ը . Ո ղ զ ր մ եա ս տ ա ց ո ղ ի գ ր ա ց ք գ ա ւ թ ի ն եւ
ե ղ բ ա ր ն Ն ե ր ս է ս ի ն ո ր դ ո ց ն եւ ծ ն ա ւ ղ ա ց ն , եւ ք ա ւ ո ր
գ ա ս տ ա ր ի ն . եւ որ ի ս ա մ ե ր ա խ ա կ ը ս ն ի եւ ի ն ձ ա խ ա
մ ա ր գ ր ի ն եւ ծ ն ա ւ ղ ա ց ի մ ե ց :

Էջ 14թ. Աշբանս ասացած գրու Հեղանակի եւ
արարական առք. Ապահով իմ եւ ծնաւազան եւ
ապահովան մեջ եւ փոք ադրբեն ամեն; Եւ ամսաց
գրքին եւ ծնաւազան իմաց եւ հոգեւոր ձնաւոյն իմաց.
որ արագմ վկաս կու մի՛թառէ եւ մարմնայ պիտոյին
եւ նախայ անձ հաստացանէ. Կարդայողաց եւ լուսաւազ
ամեն;

Եղ 20ա. Ողորմեա ստացողի գրցա. Դաւիթ
մակեցին ծնաւազացի գրիգորին եւ աւղափին. Կողակցին
խաթռանին. Արդոցն զիցին կիրակոսին յավաննէն եւ
սարդըսին դստերն թռանակին: Եւ ի փուլն գրիս եւ

իմ ծնաւղացն տղ առաքելին, եւ վարդումին եւ եղայրս
մկրտչին, եւ քաւերն իմ, մայրանին, եւ հօգեւոր ճնաւ-
ղաց իմոց եւ կերակրաւոց, մայրանի կը դոց եւ լաւաշաց
ամենեղուն ամէն :

Եջ 127թ. Այս արժանի առաջց դշուատը կամ առաջբերման Դասիքին, եւ զինամակին իւր վիճակունքն, եւ զորքուն իւր գրիգորին, զինականին, զարմանեան և զարգացն եւ զծնօղան իւր զգիգիրոն եւ զարմական առ դշուատիքին, եւ զմարդանին. եւ զմելիքիաթման, եւ զաման արեան մերձաւորոն, եւ զամետափառութեան գրից:

Եջ 128թ. Ուսումնակ առաջց մասենիս, Պարսկա

Եւ ՀՅՈՒՅՆ ԱՐԺԱԿԱՆ ՏԱՐԱՎՈՐ ՊՐԵՄԻՈՆ ԱՐԴՅՈՒՆ ԱՐԴՅՈՒՆ ԱՐԴՅՈՒՆ ԱՐԴՅՈՒՆ
ԴԱՎԻՇ Բահատուած կենակցիւն խաթառւնին... եւ ինձ
մարիքաւէս գըշի Աթանաս ողբարմլի՞ քհյի կը՞դ եւ
լողացի:

2. Երկողոք ասացին է Մահմետ Դաւթի որ-
դին Յօհաննէս, ասոր անունով յիշտակութէւննէրը
Խոսքուն չեն ասելի են. ասաբութ եղած է ընախն
և երկու քաջ այլարդքար իր յիշուն իրարս տեսել
բաց Յոհաննէս ասել աւզ, մանս աւզը սկիզբուն
չօք յիշտակութէւն վրայ առանձին թէրթ Կարսենով՝
զայն Ծագած եւ իր անունն է յիշտակութ: Ահա Յօհ-

Հանեմի լավագույք յիշաստութիւնները.
Հի 20ա. Ողբարս առաջը դրց Պարս Յա-
վանիսին կենացին մէկի համար նիմ. բրցուն Մկրտչին
և Փիլիպոսին. քատերց թօւրքանդին. և պիտամազգին.
և ծոխցոս Պարս Դափիսի մահացին եւ մօք իս-
թանին. որոց առաջ Դրդիքորին. Կիրակոսուն. Սարգ-
սին եւ ընտանեցն Հռոմեակին. Մարտիանին. Սայ-
թանշանին. և սրբուստ աւել Ներսէսին. Խայտա-
տուութիւն: Եւ ննջ բազմամէլք դրչ Ստեփանոս իրիցաւ
և ծոխց ինք աւել Առաքելին. մօք վարդումին և
այլ եւ մըքաւորց մորց. Կարապցոյն եւ լուղար-
եւ որ:

Էջ 328. Զի պղբանցի ստացվել գրուց Յովանիսն. Եւ ձևացան Պատրի Գրաւի մատուցուածն առն Խաթառնինքն. Տւ ինձ մազապար գրի Աթուանան իրեւու, որ ի՞շ շատակիտ ասոյ եմ. Հնակ եւ արու ամենցուն. Զի վարժապետն իմ սկսեալ էր զաւ. Եւ դ. ամսով դրեալ. Շժմ ի ձեռ մեր է. կամ է մեզ աւատեալ. Կեթ է ան յանուց (Հետաւորիքի է իմանալ թէ ԵՎանդին հաչուու Սկիթանանցը օրական զքրի է Տէ էլ թէ ըստ այս պարագան Յովանաւուքի մէ արատագութիւնը կը տեսէ մաս Յ ամի ժամանակի):

Էջ 344թ. Այս ադքինքն ողորվ քն ան ստուցողի գրոց Խովանինքներ, Երարշը Գրգիռինքներուն (Եջ 11ա կամենց ԱՄպրափինքները թարգն թարգն զնանքներ, խանազինքն Գալուստինքն և ան եւ թիւ առ թանակ վշարացն զրիք, ըստ աշխարհինք Քիջիք, Կրողիք:

Էջ 365ա. Սատղով դրոց տառապեալ յօշտանիսին եւ ծնազաք մարդուն կափիսիսին, մարդուն եւ ծնազաք արդ այս հատակութիւն ամբողջ է և արդ այս հատակութիւնը ամբողջ է և ամբողջ է այս հատակութիւնը գուստու թագավորին իսանազին: Գուստու մինչ է ինձ ամբանական գրքին եւ ծնազաք իմաց հօրա մըրտին, մօր Շատղով պատի եւ առապաւուր քնչին ամբ ասեանք եւ այլ ունեանք:

Եջ 401թ. եւս առաւել ստոցդի գրոյն Յուն
վանիսին. և ծնօղացն Պարսի Դաւիթ մահքառուն. և
եղբարց կանանց հոսքիին. մարիամին. և խաթռունցա-

Նիմ։ Հօրեար գուստը խանապին։ Գուլ ումին։ Խաշա-
տուրին։ Կենացին սառախաթունին։ Օդացն կիրա-
փան զգիբորն։ Եւ այս աստվածուս սրազն քէցին
եւ որդ։ Եղա արդուաբն զպիր։ Այս Ներսէսն մարտուցին
եղային։ առաջին եւ ինձ աղջաց նախարարն որից
Աթանա արևու երիցու եւ ծնօղաց ինչն հօրս մըրտչին
եւ մօրս Ծաղուկ ոյն։ Եւ (էջ 21) առ կաւերուս կ'են-
անական արագուն։ Եւ պատանեկի (կամ ըստ էջ
272) "պրին։" Երեմային։

Եղ 419ա. Որոյ յամառու շնօրհի պարփի քն ան
ստացողի գրեց Յազնակիրն... Հետակցին Ալիքիրն վու-
թեանակիրն Խաթ-աւեանին... Եւ ազգայուն յամենանին
տէր առաքեին. տէր ստեանասին. տէր յակորին. Եւ
հան անան բոլո պատմանի հոգու:

Էջ 446ա. Եւս առաւել ստացողի գրոյ Յու
զանիսի և ճնշազն պարս Դաւիթի մղուսուն... Եւ
ինձ մեղաքար գրոյ Աթանաս բազմավար երիշու...
Եւ ամ արեան մերձաւ որաց մերց քանչի գրիշ եւ
ստացոցք սորտ մահմանու ՚ի պահ ցեղէ են. Ո՞չ զր
հանձիկիս սման կարգապահ կամ օրինակիւն ստաց-
ած պարմին. զի եւ ձեզ լիցի ուղրման ՚ի քէ յա-
մերց ամեն:

Էջ 511 ա. Առ աղօթիքից՝ ողբերք քն մեծ աստղաբարձր
քրոգ Յանձնական ի նենազանց հօրեն Պարունակ Դաստիարակ
մօն խառնութեան ։ Կենապիշի մերժութեան մասուն խառնութեան
ջանին ։ Արդաւոց Դաստիարակ մերժութեան եւ փիլիս. մին
զատերեց ձավանարին ։ Խառնապանին եւ սիրամարդուն և է
կը պարզ կը գրագոր եւ կիրակոսն Հառիկին ։ Եւ է
մարդամանաշն եւ եղորդորակն այդ ներկաւոն ։ Եւ այլ
ապրանքաման սառ ատք առափանչուն եւ ինձ մեղապար
քրի աթանա թիրաց կը դց եւ :

3. **Տեղակը լրիւ սապցող յիշուած է Յա-
վանէսի եղբօրսորդին խաչառութեք, որուն ամէնէն լիա-
կատար միաստակութիւնն է՝**

Էջ 388թ. եւ մասնաւոնդ զատցողի գրցու խաչառութիւն, եւ ծնազըն կը բախսին, եւ մէն Մարտունի կենակիցն սառաւաթօնական որդեգութիւն կը բախսին եւ գրիպութիւն եւ Տօքութառը համակեցին եւ Գրիպութիւն հօրդզօր կանանց Հօռուկին. Այլիքն, Խաթաւնանին խանալին ու առաջ մին: (Էջ 331թ Հայ կանքինայ թուրան ծովակարին): Եւ այս Թթանան գրի. եւ ծնաշար իւղա մը բարձրին: Եւ այս Թթանան գրի:

4. Ալեքսի ստացող մը Ղափանի Միջրա բ-ը շահակին յշշառակոթեած վայր ուժ թուզիմ մը Կազմէն են լով՝ զանձնե եւ եւ առանց յշշառակած կ ու դա թիւ պահանջնե ։ Եղիշանեն այ այսին քածա ու դա թիւ համար ։ ուստի այն առաջ եկած է որ յիշառակոթ թիւներէն մէկ մաս երեք խառ թիւներէն եւ երեք առարգեր արձանագրութիւններ կը բացիկանայ ։ ինչ մասսա ցայլաց առաջ բացառապես երեք խառ թիւներէն երես առարգեր արձանագրութիւններ ։ Այսին օրինակ էլ 20 յիշառակած թիւներ երեքպատի է ։ Մինչ գտաւ սոյն թիւներ կը պայ այս նոր կացուած թիւներ Հանձն ետքն ա-բա յն ունենալու հօն ։ Թագիւղ մայր ամէնէն աշխար յիշառակած թիւները որոնք առ տեղիկութիւններ չպարաւակեն ։ Բայց պայտեած առ կցուած թիւները ընդուեցան տանց վայի գրաւթիւնը հուս ինաւած արձանագրէն եւու ։ Ղափանի Միջրա առ համար առաջանակած եւու ։

Եվ 323ա. Ղափնացի մրգն եւ իւր ծնազար
տէր առաքելին մարդ հոռամիմն երաղըն այ մանվէլի
մարգարիթ քրան խառնեն կենակիցն սամանն զա-
և ակաց առաքելին մանվէլի արարիթ ենոր որդիկ
մեծապարհն Խաղաքթին եւ մարդուոսն զամարց-
խաթուունին. հոռամիմն ոսկինարին (պյուր ոսկու-
հարն մարգարիթն մերժ շապան եւ ընտանեաց-
ան արեան առև մերժ որաց կարեացազ եւ լուզա-
նն ձեռ արդարուոց ամէն:

5. Այս պիտակութիւններ.

Եջ 288թ զպակիր տար գրէէ) Ես անառօտա
աւետիս ոյս քանի դիս (= գիրս) գերեցի ով որ յան
դիպի հարգայ և բրան ասի ած ես որ հօռուս ողորմա-

Էջ 262ա-բ. տես թէ աժանառ երեց մնջք
բազմացաւ ինչ,քթ յնորդեցաւ ։ Բակում գիրս գրիցի եւ
եւ քո փոփոքը ոչ լիթը ։ Վերև զազիր մնջօք կացիր ։ Կ
այն հոգիր դու զբկեցիր։

Էշ օօթա (շղագրը տար քրիչս) և անդրա
ավատիս այս քանի շարքու գրեցի զալմա փրցեցի (=
փորձեցի):

35.

ՀԱՅՈՒԹՈՒՐՆ

ମୁଦ୍ରା = 1677.

Զեռապիրոս հարուստ է այնպիսին նոր վկաներով՝ օրոնք առփարական Յայսմանուըրներու մէջ չեն գտնելու: Իր պարաւանական նոր վկաներն են կարգաւու Գրիգոր Խալթեցի, Աւել Սալմասարի, Սիրուն Հեղաղացի, Յավշ. Խալթեցի, Դավիթ Բարերբերդյանցի, Գրիգոր Խալթեցի, Յավշ. Եպո. Տարանյա Ստեփանանու և Պետրոս Խալթեցի, Վարդան Բայդեցի, Միքայել Բարերբերդյանցի, Մուրակ Վանեանցի Թամար Միքայիլի, Հեղանականցի, Յալիտք Դուռնեցի Թէոդորոս Անդրասարի, Ստեփանոն Սերսասարի Զաքարիա Աղթմանցի, Խոսրով Գանձակեցի Միքայել և Կարապետ Վանեցի, Գոյաշրին Խոնդուրանցի:

**ԵՇԱԾԱԿԱՎՐՈՒԹԻՒՆՔ Խիստ շատ են, բայց
որպէսկ են գրաւուրը յիշառակարգանը կորուսած է:
Առաջ այդ միշտական թանող մէջն ոք ոք ներկ պայ-
անէն այս առանքն գլխաւոր յիշառակարգանին մէջ
ցանուած որեւէին նոր սերեսն թիւն մք:**

Էջ 52ր. Որ ողբեր ասացը զ քրօս տէր յափանէսին եւ միասին եւ հոգեւոր ծնողի նոցին ան Յանիոյս Խօսական պարագաներն են . . . (որուն համար էջ 72ը ալ կը ուսի թ վարակօնեցն լնդ երկխոսան վարդապետոցն ան ողբեր ասացէք) .

Էջ 610. Որ ողբեր ստացողի գրոց՝ միան
սարբաւագին. եւ ծնացան յավանէսին. եւ Խանքէկյան.
եւ Խերպարն հերաբանին մարգարին եւ տառմին. եւ
Խըշուրտ թիվ 7ուրտ եւսի (Մարգար գրես մէյ մ'ալ
յիշուած և էլլ 7ուրտ. ուժը իր աշունակի ինչ այս քանի
մը էլլ բուռն արտապրութեան մէջ կը սահմանափակուի):

Էջ 128ը (առողմ լր անցքին վրայ նոտրադիտ առանձին թիթեմին), եւս առանձ ասպազդի գոյս Ծիրացու գեղորդն եւ նուզոցն Էջ Աշակերտն եւ անշառական եւ եղանակն համապատասխան կազմակերպություն շահէկին եւ որդոցն յակոբին եւ օհանին եւ քրքրն թամամինն նազարուին, եւ հարփականն եւ ամ արքան առօս մերժաւ (Աւա տիբրաց Գետուոց վերջն ասացաւ մ'է, որ իր յիշատառութեանց նոր Թիթեմիկ ներով փակուստեց է շահ անք, Երբամ ոտքին լուսանցքներուն վրայ եւ երեմն աւ նաևին յիշատառութեամց վրայ էջ 1:8ը գուշակը ամենին ընդուռակն է, բայց էջ 133ա որդիներուն մէջ կը յիշուր նաեւ կորուակ)։

Ել 137թ. Կարդամ զանենքը լաւ սճազ ոստինա
և մք բանի ձեռավով չի երեսաւ բւշ-բուշ-էւ. եւ ն սխասին
կրես յոզգված: (Այս նորագիւտ բւշ-բուշ-ը բառը կը նշա-
նակէ հարցարու մէջ կակապէլ, կմկմալ):

Էջ 169թ. Բէ կարգացնէ ես զու ընտիք՝ արեկ
կարգաւ մի կերպին՝ ապս թէ գալ ես եւ անդիք նա
՚ի քամի մէջն սահրա զավեր բաց եւ մարզըն դիք.
զի՞ն որ գրատ է հասկցիքի ՚ի շար բանից ՚ի յետ կա-
ցիք բարի գործոցն հետեւիք:

Էջ 151-ը. որ պարբեր քնն ստացողին կր գրացաւ՝ ամէ յափանէն կրօսաւորին եւ աշխակեռացան ամէ յոժեկին միանա առքաւապին, զ՞դ ու ու (Այս Տէր Յովութէ Կը յիշեմ Նաև էջ 81-ը, 114-ը և 216-ը. վերաբար այս ձեւով). “... ամէ յափանէն ստեղծացին, եւ ադրբանէ աշխակեռին չեւ յօնեսէնո՞յ”:

Էջ 86ը. . . եւ մաղամակաբց գրի Խաչակայ
կարու բանի Ասպահանքոյ. ըթիերազին և ձեռ լատ-
ացաց . . . (ԱՅս խաչակ բարե յեշաւած է էջ 84-ը:
210ր ինն անգամ, որով ասոր ալ օգնութիւն նոյն
աշամնին մէջ է: Անըշան գրից կը միշտ ի էջ 79ա,
114ր-114թ եւ յետոյ սկսակ էջ 216ը մինչեւ վերի):
Էջ 836ը-837ա. Ո՞ւ բնիք ըթիերազ աօթի:

եւ գլխաւորք նախնի դասին. ՚ի յաննահանջ լինել
ամին կարգաց զերպառն ՚ի միաւին. Մի՛ ծավալնար բառ
վասաթարին. եւ ծանալըր ինել բանին. զի՞ զպա-
տի պատահուին կրե յաւառը քատառականին:

କୁଳାର୍ଥ ପରି, ଭୟାନକାବ୍ୟାପ୍ତିର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଫୁଲର କୁଳାର୍ଥ
ଜୀବନକୁ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲୁ ଯଦୁକାରୀଙ୍କ କୁ ଅନ୍ଧାର ମହାନାଳିଙ୍କ
କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା : ଆ ହୋଇଥିବାକୁ ଭାବୁକାରୀଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତନ
ପଦ ଅବଶ୍ୟକ ନୀତିମାନଙ୍କୁ, କୁ ମହାନାଳିଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା . ଏହି କାହିଁ କୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ
କୁ ହେଲାଏଣ୍ଟି ପରିବର୍ତ୍ତନ : ପରି କୁ କାଗଜରେ ଦିଇ ମହାନାଳିଙ୍କ
ନୀତିମାନଙ୍କୁ, କୁ ମହାନାଳିଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲୁ , ଯାନିକୁ
ଜୀବନ ପଦାବ୍ୟାପ୍ତିରେ କୁଳାର୍ଥଙ୍କ ନୀତିମାନଙ୍କୁ ଉପରେ ଦିଇଲା ଯାନିକୁ
କୁଳାର୍ଥ କୁଳାର୍ଥଙ୍କ ନୀତିମାନଙ୍କୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ
କୁଳାର୍ଥ କୁଳାର୍ଥଙ୍କ ନୀତିମାନଙ୍କୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ

եւ մարտիրոսաց. Հոգոբռեւ նո տախու ի թռաւկան տութեն հայրը, հայրը. եւ հարդարք քառու եւ զից: 'Ի Հայրութեան Հայոց Տա որ էջամանն փոխառութ քր առաջնուն էլիք կի էջ զալպացեղոց. եւ ՚ի թշութեն պարօց. Հանուայեմանի. Եւ զից առ ի յերիքու Խոխուան աւ, ի զերոք-քաղցին որ կոչ Աստա պատու: Ընդ Հովանեսին Սրբոյ Խանավակնուն. Սրբոյ առանին է ու Թռ Յաջնին, եւ սրբոյ Վարդանոյ: Եւ առաջնորդ^ց սորին Հանգուցեալ յակիր տարին^ց պատ եւ առաջնորդ յափեկ վեպին ի խնդրոյ բարեմիտ եւ առաջնորդ առաջնորդ Յովունու կուսուորդ եւ միաս սոր կաւագն զօր տեսեալ զայը մեծայր անձնու. Տա զից պատ եւ զանութիւ մեծութիւն. զի զի յայտի ցացանէ զամ աւուր ցըտն եւ զգիշասակ օրոց կիցից: Ուն արեան չափ պատառակաման՝ Հանուայ ի շոցից անցու, եւ յարթեցին անչիր եւ քորց նկ: Քանից ուր մեծութիւ ընչց ըգանան. պինչ աշխատաւութիւ զայսու ածին յայլէ յայլ անցանի. զա առ հնարացաց սու զաւորութիւն ու զի զամ անձեռցացեալէ անցանցան. Նա եւ ընդ Հանուատարան անձնու. ծփան նաւարինէ որ պարագանու աթքու, լեռնացեալ անձնացանան. անդ նդապայր խորոցն, բբացեալ իւստիցն. մեր առ միւ աւելան ահա պահացուն, ստանցան արկանուն, իսկ արքացաւք առ առորինցն 'ի ինչո՞ւ խոսն չունցան. ի խորս Խոս արքին մարզոց համարձակին. ի քառամասն զգեւարամետ անցիցան ի ինչիր ակնց զանունաց լու Համարելով զիրուս անձնունց քան թէ անցու ուսուց վասանել ժառանգ զանուն. եւ զից ըստ քրէական արքանուն հարցոց հնաց զուկոյ դրսու արքանուարելիով յատա սերեւ զանունն պատուակին: — Ըստ նմին օրինակի. բարեպաշտ եւ պատուակին յանձնէն իրանու եւ միաս ասկիսապատ իր միանին 'ի ինչիր եւել յայսմ հօփանսութիւն եւ լու մերին պարագանիթ եւ հանիւթ անո չահն բռարատանին. առ սացան զարգարացալուն իւ զին. չահն էս փաթթաւու անձնու եւ զա առ ի մեծութիւն իւ զա զանուն անցուն. իւ զա առ իւ էկիցցոյ, զայս իւնու, եւ զգաց անձնուն. թէ զաւատան կարոց, եւ զարոց կուրոց, զինու թիւ աղքատաց, եւ զանդիքստ առապելոց, զիրաբիշ բարեցոց, եւ զա ցիցն կարուեց զրլ ժրչից հուոց, եւ զիրափառն իւ մարուոց: Եւ ենուն մեման փափամամբ գրին զա միջանակ իւնչու, իւ ծնա զան զուն յովանիսինն զմիրտին աօթան. եւ եղարսոց, զայն ապազան, եւ հանուանց յայրուն. եւ շերցն (առ մը բաց) եւ զանսունն զգանինն. եւ զանիսին (պայտին) Մանահ հարու զանիսին եւ մարդէկի. եւ էղարցն. մարտարին առու միւ. եւ հան զայցեալ՝ նըրպեսին որ յայսմ ամի հանգեան 'ի քին եւ միւ հանուացաց զաւարան: Եւ բարեւ վարաց առ անձնուն արքան առ արքան իւրաք իւրաք, եւ անձնուն արքան մերաւորացն իւրաք, կեն զանեաց եւ Հանգուցեալց ամեն եւ զի մազապատ զմզու (առ մը բաց) Արդ ու անչի. Հարաբերալ առ իւրաք, եւ պարապեսիւ յնիքան Զավանութիւն վայսիցն: եւ զանս առանափասանց: Հառաւնցուն: Գիշեցն: եւ Զիքիցուն Մանահաւարուն սրբոց: Զաւարեցն: Զայցուցն: Զամարտիրուցն: եւ Զմբի կուցն: Եւ զանասան առ անձնուն: եւ բարի վարոց հանցանցն այ: Անք սրբոց: եւ այլքն քրոյ եւ զուու:

եւ բայց շարաբանօք զիսյեալ ։ Ունեմք չնդ հերձաւածոցաց ։ Եւ ըստ հերձեականոց պատերզագանն ։ Հասաւատան և անդրդեմի պատեցին ի գառաւունք է անձնական հաւատացուցիչ ։ Հաւատացուցիչ ի նույն ողջացնական է անձնական հաւատացուցիչ ։ Եւ ինչու քարդինեցան ունան հաւատաց եղան ։ Եւ միլլ յանապատ մթայնաց եղանց ցոտառացոց անձնական ամիաց արքաւունք ։ Ի ի անձնական ընթաց է ի փառագործ անձնական աղօդեկին ։ Եւ շնչ մենակից ինքնուն խնային շանհերեւեցան ։ վա որոց ասէ մարգարէն պատուական է առաջի ուն մաս սրբագրութեան ։ Զի առաջնորդութեան յունական Տանգիրեան կիւննեան ։ Զի յանցաւարկն ի մայուժնաւորութիւնից ի ներկ թեման նէն ի հաւատացն ։ Եղեկի հենաց կրտսենին ։ ի ծերութենէն ի տղայւութիւն անձերաամի ի ակարութիւն զարուի անձնականութիւն ի հուն թեման ի նորագութիւն թի փոփոխենք յանցութեաննեւ ։ ի սկը մանենքից ի անձնականութիւն ի գործ յարցեցն ամ ի իրի մարմնոց ։ Եւ զի յայս կենան մասաւ և ի քի ի ինքնանցան ։ Զօրոց զիմու ամիւն ։ Եւ զիմութիւն համաւուն պատմէ գիրք ու իրի յայտնաւուր զի զի յայտնի ցոյցնեւ զիմ աւուր զան էն դիցուական ։

Էջ 618ա. Արդ յերես անկեալ ողավը զբանա
արքայան մանաւու աստիճանաւոր էնթերուց, որը
հանդիպէ պատուական իւ ընտիր ու ոտաւի փառա-
պալ կամ օրինակեալը. և կամ հարուեած առանձին կամ
լիհականար թիրանով եւ ուղիղ պրախ ան ողարք ու-
սուցէր. Յշվանեակ մասէցին, և միւս սուտարաւոր առանձին
եւ ծնուցա սոյնին (Տիշ մը բաց): Դիմէլ յիշեցէ
այս կամ յախնանէն, և միւս ու զննան իւ զվարումն
զարթան, և եղարցն, ապահով եւ զգիրգոր. ևս
քրիացն զմարիստն եւ լզ (10 տող բաց): Դիմէլ յի-
շեցէ զմարիստով յաշած մեր զինան Սարկանաւոր
և զննան իւ հանգստեալ զարթանէն, և կենածան
մարի իմ զմարիստին և ու զերա իմ զմարիստ զմարիստն
(1 տող բաց): Դիմէլ յիշը զինան Սիրէն, և աւար-
եցարու իմ զմարիստուն ու յայուս ամ փախցաւ առ
ժամ: Ունանինի իւ զարթանէն, և զրուցին իւր
զարթան, և զարթանէն, և զիւեան, զարթին: և ու
զարթան. և ամ արեան մրձւ՝ դիմէլ յիշեցէ
զինան Սարկանաւոր և եղարցն իւր զմարիստն, որ
օժի՞ն ամաս յաշած էր փախցաւ առ քան. և կենածին իւ
իր զրուցինի իւ ամ արքան մրձւցէն (2 տող
բաց): Դիմէլ յիշը զինան Սարկան և զեր-
այսին իմ զմարիստն, և կողակից իւր զուշին, և
որդին զմարիստ, ունեան (= յայսին), և զերին
զարթին. և ամ արքան: (2 տող բաց): Դիմէլ յիշը, և
զերյայսին իմ զպատաժն եւ կենածինի իւր (13 տող
բաց): Արդ եւ զիս զանդիտան գծօզ արգիրի լուեար
մուղը. եւ զանօրինեալ յանցանք. ին սնանիք իւր զուշին
զըր ինին չըր յ անմիւն իւրեան զաւազ ծօսուն: վի-
շոյ յերես անկեալ ապահով զնեն յիշէն զըր և ու
զգիրք ասել մեղաւոր. և արտանըթ կենու զըրցի
զըր տուու. և ան եւ զննան իմ զմէր բատարան, և
զմարիստն, և կերպարցն. և ամ արեան մրձւաւորացն եւ
իմ հանգստեալ ասեն:

Եջ 613ր. (օստար դրէէ) յէւս սորա ՏԵ վահան
նենցն կարդա:

(*Empowerment*)

ՀՐԱՄԱՆ ԱՃՎԵՌԻ

Ա Ա Ց Ե Ն Ա Խ Ս Ո Ս Ա Կ Ա Ն

Մեկնութիւն ստորոգութեանց Արխուոտեւի
ընծայեաւ Ըլքափ (1) ի մաստափոհ ի լոյ էած
8. Մանաւեան, Ս.-Պատերութ, 1911, էջ VIII+175,
Գիր 2 բուգ. (Bibliotheca Armeno-Georgica I.).